

кам, що умовно відображають певні явища справжнього світу. Доволі часто такі ігри представляють сутності реального світу у вигляді спрощених об'єктів, умовних позначок, а також числових та текстових показників. Завдяки абстрагованому підходу такі ігри не мусять відтворювати складні комп'ютерні моделі фізичних об'єктів задля моделювання складних явищ та процесів. Відповідно, такі ігри здатні відтворювати складні історичні процеси, а також явища великого масштабу і тривалості, наприклад, економічні і демографічні зміни суспільства на рівні міста, держави, чи навіть сукупності держав (наприклад, ігри серії *Europa Universalis*, *Victoria*, *Hearts of Iron*). Однак, через додатковий абстрактний шар такі ігри стають складнішими для розуміння і мають вищий поріг входу, особливо, якщо гра моделює велику кількість процесів і чинників, які впливають на них.

В той час, як ігри реалістичного стилю симуляції ігрового світу зосереджені на відтворенні перспективи історичного агента на певне історичне середовище і процеси, що в ньому протікають, ігри із концептуальним стилем натомість поміщають гравця у позицію спостерігача за діями історичних агентів, де кількість останніх може збільшуватися відповідно до масштабу гри. Як зазначає А. Чепмен, саме на цьому рівні традиційно сприймають історичну дійсність історики, тобто дослідники минулого. Враховуючи те, що ігри концептуального стилю відтворюють систему взаємопов'язаних чинників і параметрів, тим самим розробники таких ігор розпочинають певний дискурс щодо значення певних чинників і механізму їх впливу на суспільство, а гравець включається в цей дискурс і випробує його на рівні комп'ютерної моделі, яка йому надана.

Таким чином, цифрові ігри надають особливу форму медіа для відтворення історичного минулого. Їх особливості полягають перш за все в тривалому характері взаємодії з медіа, інтерактивності взаємодії, а також здатності створювати умови, за яких гравець під тиском ігрового процесу включається у дискурс щодо важливості різних чинників у протіканні історичних подій.

ПАВЛО ТАРАСЕВСЬКИЙ — НАПІВЗАБУТА ЗІРКА УКРАЇНСЬКОЇ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ ТА ЕТНОГРАФІЇ

Красіков М.М.

Павло Костянтинович Тарасевський займався записуванням фольклорно-етнографічних матеріалів понад півстоліття, значна частина зібраного ним була опублікована у відомих виданнях і давно стала надбанням науковців. 2008 р. видавництво «Піраміда» перевидало найвідомішу

працю фольклориста «Сексуальне життя українського селянства» (Ляйпциг, 1909), що вийшла німецькою мовою з українськими текстами, поданими латинкою, в науковій серії «Beiwerke zum Studium der Anthropophyteia» за редакцією д-ра Фрідріха С. Краусса. Записи були зроблені П. Тарасевським, а упорядником та науковим редактором ляйпцигського тому був корифей української етнографії Володимир Гнатюк, який у передмові до збірки високо оцінив доробок збирача [12]. «Піраміда» ж видала збірку, на обкладинці та титулі якої не було ані прізвища людини, яка збрала всі ці шедеври сороміцького фольклору, ані прізвищ обох наукових редакторів, щоправда відтворила на початку книги два титули німецького видання, де ці прізвища були. На титулі львівської книги читаємо: «Сороміцькі оповідки. Уклав Юрій Винничук». Насправді літератор нічого не упорядковував. Він лише «переклав» текст з латиниці на кирилицю (та й то небездоганно). Добре, що хоч згадав Тарасевського у передмові, назвавши його «дуже сумлінним етнографом» [8, с. 5].

Слобожанський фольклорист відомий й іншими своїми опублікованими працями про весільні звичаї [1], поховальну обрядовість [9], записами демонологічних переказів, казок тощо. Публікації його обриваються в 1919 році, і складається враження, що більше для науки ця людина нічого не зробила.

Історики української фольклористики та етнографії лише зрідка згадували П. Тарасевського, хоча є низка праць, де докладно аналізується його доробок як збирача казок і сороміцького фольклору [2, 5] і безліч побіжних згадок та цитувань, особливо в працях про весільні та поховальні звичаї українців. Донедавна жодна українознавча енциклопедія не містила статті про Тарасевського, жоден історик науки не присвятив йому спеціальної розвідки. Нема цього прізвища й в «Українській фольклористичній енциклопедії», виданій ІМФЕ ім. М.Г. Рильського в 2019 р. за редакцією Г.А. Скрипник. І лише М.Б. Качмар подав статті про збирача-аматора в львівській «Українській фольклористичній енциклопедії» 2018 р. [4] та в 2-му томі київської енциклопедії з такою ж назвою за редакцією М.К. Дмитренка, що вийшов 2020 р. [3].

Біографічні відомості про П. Тарасевського в цих публікаціях частково гіпотетичні, частково неправильні й містять серйозні лакуни. Дати життя Павла Костянтиновича дослідник визначає так: «?, друга пол. XIX — ?, перша третина XX ст.» [3, с. 465]. Місця народження та смерті не вказані взагалі. Проте П. Тарасевський сам прекрасно розповів про дату й місце свого народження у ґрунтовних спогадах 1912 року «Як міні жилося», що зберігаються в архіві ІМФЕ: «Родився 14 січня 1876 року в слободі Тишанці Борисівської волості Валуйського повіту Вороніжської губернії» [11, а. 2]. Сьогодні це село Тишанка Волоконівського району Белгородської області. Історично це територія Слобідської України, засе-

лена переважно українцями. Як зауважував П. Тарасевський, «Тишанка знаходиться на межі Харківської і Курської губернії, де саме зійшлися всі три губернії клином: Вороніжська, Харківська і Курська» [11, а. 2]. Важливою є й ремарка фольклориста щодо наявності в цьому селі осіб з девіантною поведінкою: «В Тишанку зсилали людей за всякі провинності так саме, як тепер зсилають в Сибіряку» [11, а. 2].

Історики науки добре знають, що Павло був племінником знаного фольклориста Митрофана Дикарева. В архіві ІМФЕ зберігається частина їхнього листування. Про родовід Тарасевського дізнаємося з автобіографії Павла. Батько його Костянтин Іванович Тарасевський народився 1845 року, в Тишанці служив дячком, як пише Павло (за єпархіальними документами був псаломщиком, потім заштатним псаломщиком). Одружився з дочкою борисівського дячка Олексія Олександровича Дикарева Марією, мали вони 9 дітей. Помер батько Павла 30 листопада 1912 р. [7]. «По лінії матері всі були попами, а дід через хромоту залишився дячком» [11, а. 25 зв.]. Дядько мав великий вплив на своїх племінників. Саме він підтримував їх прагнення до знань, залучив Павла, Петра та Тихона до записування народних оповідок, звичаїв та обрядів. Тарасевський згадував: «Вчився брат матері Митрохван в семінарії в Вороніжі, але через „політичну переписку“ був арештований і виключений. По духовній лінії не пішов, хоча міг одержати звання попа, пішов „писакою“ в губернську управу. Знав латинський і грецький язик, німецьку, французьку, а вже коли зайнявся писанням етнографічних відомостей, ізучив польську, чеську і латишську мови. <...> Всякі науки йому легко доставалися, тіко, на жаль, доля його десь блукала, а лихо стояло поперек дороги» [11, а. 25 зв. — 26].

Службову біографію збирача М.Б. Качмар реконструює так: «Працював поштовим урядником у с. Шебекино Курськ. губ. (тепер Білгород. обл., РФ), секретарем с/р с. Кіндратівка (тепер Сум. р-н Сум. обл.)» [3, с. 465]. По-перше, варто було вказати, що Шебекино сьогодні має статус міста, райцентру, по-друге, останні десятиліття свого життя (зокрема в 1940-ві роки) Тарасевський жив не на Сумщині, а в с. Кіндратівка (*Кондратьєвка* — російською) Беловського району Курської області, як написано його рукою на конверті, що зберігається в архіві ІМФЕ [10, а. 372 а]. Це село не змінило свого підпорядкування й зараз. Російські історики фольклористики воліють Тарасевського не помічати, принаймні в «Історії руської фольклористики ХХ века: 1900 — первая половина 1941 г. Т.Г. Ивановой (СПб.: «Дмитрий Буланин», 2009) його ім'я навіть не згадується. Завдяки Інні Манько, яка веде свій родовід від Тихона, брата Павла, маємо таку інформацію: виявляється, 14 січня 1912 р. наказом царя було пожалувано звання «потомственного почетного гражданина почтово-телеграфному чиновнику Шебекинского почтово-телеграфного отделения, личному почетному гражданину Павлу Тарасевскому» [6].

А дату смерті Павла ми можемо визначити так: «1948 чи після 1948 р.», оскільки згаданий вище конверт і лист до ІМФЕ датуються 2 травня 1948 р. У листі було прохання: «30/ III 1948 року я одіслав вам заказним зшиток з вашого папиру і прохав негайно повідомити мене і вислати ще побільше папиру, бо маю багато дечого пириписувати. А ось уже більше місяця пройшло а од вас нима одповіді — Як одержите цю картку зараз же пишіть» [10, а. 372]. Власне, маємо в архіві 2 листи: перший лист від 10 липня 1947 р. [10, а. 371] супроводжував 6 зошитів, де були записані переважно кирилицею та частково латинкою надзвичайно цікаві народні оповідки жартівливого, еротичного характеру, побутові прикмети та повір'я, спогади про передчуття початку війни, історії про окупацію й навіть антирадянські анекдоти, за які й записувачу й інформантам (а всі тексти паспортизовані!) щонайменше загрозували концтабори. Звісно, нічого з цих скарбів тоді не публікувалося, але шкода, що не опубліковано досі. Однак ми тепер знаємо: Павло Тарасевський, живучи в російській глибинці, не зрадив ані науки, ані себе як українця, ані України.

Література

1. Весіле в Борисівці, Валуцького пов., в Вороніжчині / Зап. Павло Тарасевський 1894 р. // Матеріали до української етнології. Львів, 1919. Т. XIX-XX. С. 118-158.
2. Вовчак А. Збірник українських криптадій «Das Geschlechtleben des ukrainischen Bauernvolkes...» (Ляйпциг, 1909 — 1912): його історія та рецепція // Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Праці секції етнографії та фольклористики. Львів, 2010. Т. 259. С. 639—693.
3. Качмар М.Б. Тарасевський Павло Костянтинович // Українська фольклористична енциклопедія : у 2-х т. Т. 2. М — Я / упоряд., наук. ред. М.К. Дмитренко. Київ, 2020. С. 465—466.
4. Качмар М.Б. Тарасевський Павло Костянтинович // Українська фольклористична енциклопедія / упоряд. В. Сокіл. Львів, 2018. С. 699.
5. Кухаренко О. О. Слобожанські казки у виданнях Наукового товариства імені Шевченка у Львові // Культура України. Вип. 32. 2011. С. 188—196.
6. [Наказ про присвоєння Павлу Тарасевському звання спадкового почесного громадянина] // Сенатские ведомости. 1912. 20 апр.
7. [Про виключення зі списків за смертю К.І. Тарасевського] // Воронежские епархиальные ведомости. 1912. 5 авг., № 32.
8. Сороміцькі оповідки / уклад Ю. Винничук. Львів: ЛА «Піраміда», 2008. 366 с.
9. Тарасевський П. Похоронні звичаї й обряди в селі Шебекині Білгородського повіта Курської губернії / Зап. Павло Тарасевський // Етнографічний збірник НТШ. Львів. 1912. Т. XXXI-XXXII. С. 403—424.